

Gospodarstvo grada Šibenika u radovima povjesničara i arhivista Šime Tome Peričića

Grad Šibenik i njegovo područje kopna i otoka od početka istraživačkog angažmana povjesničara, arhivista i znanstvenoga savjetnika dr. sc. Šime Tome Peričića do konca njegova djelatnog vijeka, koji je potrajao doslovce do zadnjih dana života, bili su u žarištu Peričićeva zanimanja. Peričić je preminuo 10. studenoga 2019. godine, u 84. godini (rođen je u Sukošanu 30. prosinca 1936.), pa je ovaj tekst mali obol njegovu proučavanju povijesti šibenskoga prostora.

Iako je Šime Tome Peričić još od svoga doktorskog istraživanja te obrane i objavljivanja širem čitateljstvu prilagođene disertacije *Dalmacija uoči pada Mletačke Republike*¹ svoje znanstveničke ambicije usmjerio prema izučavanju povijesti Dalmacije, s težištem na njezinu gospodarstvu i pomorstvu, poglavito u 18. i 19. stoljeću, zemljopisno je najviše pozornosti posvetio svome zavičaju i gradu Zadru u kojemu je živio. No, drugi po važnosti u njegovu istraživanju bio je upravo grad Šibenik sa svojim područjem. Razloga zbog kojih je Peričić bio posebno sklon istraživanju šibenske povijesti ima zacijelo nekoliko. Taj je grad neko vrijeme bio mjestom njegova sazrijevanja jer je godinu dana pohađao tamošnju gimnaziju stanujući u Šibeniku kod svoje sestre Zlate (ud. Rodin). U Šibeniku je stekao brojne prijatelje s kojima se neće samo družiti već će i profesionalno surađivati do konca života.

Istinska potvrda privrženosti Šime Tome Peričića šibenske kraju predstavlja njegova knjiga objavljena u nakladi Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić” pod naslovom *Prinosi povijesti gospodarstva Šibenika i njegova područja do 1940. godine*. Knjiga je objavljena 2016., a u šibenskoj je knjižnici 22. prosinca iste godine doživjela i svečanu promociju. Knjigu su predstavili dr. sc. Ivica Poljičak, aktualni državni tajnik u Ministarstvu kulture, i Anita Grubišić, mag. oec., tadašnja dekanica Veleučilišta u Šibeniku.² Znakovito je da je ta knjiga ujedno i Peričićeva zadnja knjiga na kojoj je radio i koja mu je za života objavljena. Vjerujemo da i zato tema o zastupljenosti i obrađenosti Šibenika i njegova područja u Peričićevu istraživanju dobiva na značenju i težini.

Gimnaziju je Šime Tome Peričić završio u Zadru gdje je zatim na Filozofskom fakultetu 1961. diplomirao povijest. Svoje radno iskustvo stjecao je najprije kao službenik (1958. – 1960.), kao nastavnik u raznim školama u okolici Zadra, primjerice u Radovinu i Grudama (1960. – 1963.), kao arhivist u Povijesnom arhivu u Zadru (1964. – 1981.), a 1981. prešao je u zadarski Zavod za povijesne znanosti

1 Šime PERIČIĆ, *Dalmacija uoči pada Mletačke Republike*, Zagreb 1980.

2 Predstavljanje knjige *Prinosi povijesti gospodarstva Šibenika i njegova područja do 1940. godine* Šime Tome Peričića (dostupno na: http://www.knjiznica-sibenik.hr/arhiva_obavijesti.html)

JAZU (poslije HAZU) gdje je odmah počeo raditi u zvanju višega znanstvenog suradnika. Godine 1984. bio je izabran u zvanje znanstvenog savjetnika. Od 1985. do 1990. bio je upraviteljem Zavoda. Početkom 2003. odlazi u mirovinu, a iste godine za doprinos u području povijesnih znanosti dobiva Nagradu grada Zadra za životno djelo. Nije naodmet spomenuti i to da je i u svojim tzv. radnim i umirovljeničkim godinama znanstveni savjetnik Šime Tome Peričić savjetovao, mentorirao i informirao brojne svoje kolege. Posebno je rado pomagao mlađim kolegama koji su tek bili zakoračili na stazu istraživača povjesničara ili arhivista. Mnogi su mu doktorandi dolazili na konzultacije i primijenili njegove spoznaje i savjete u vlastitome istraživačkom radu i pripremi disertacije i znanstvenih radova.

Zahvaljujući okolnostima djelovanja u Povijesnom arhivu u Zadru, Peričić se počinje baviti znanstvenim radom. Istražujući izvore vezane uz kulturnu, političku, posebice gospodarsku, povijest Zadra kao i čitave Dalmacije usredotočio se na razdoblje od 17. do 20. stoljeća. Do konca života – a kako je rečeno: intelektualno i radno bio je vitalan do zadnjega dana – objavio je oko 150 znanstvenih i stručnih naslova. I po odlasku u mirovinu marljivo i strpljivo istražuje, piše i objavljuje, dijelom zahvaljujući i osoblju zadarskoga Povijesnog arhiva s kojim je stalno bio u kontaktu, savjetujući i informirajući svoje kolege arhiviste o građi koja je njemu bila itekako poznata. No, djelatnici zadarskog Arhiva nerijetko su mu uzvraćali tako da su „izvlačili” i slali mu građu na uvid i analizu kad on sam više nije bio fizički kadar po nju dolaziti u Arhiv, na svoje nekadašnje radno mjesto. Osim gospodarstva Dalmacije u njegovu istraživanju značajno mjesto zauzima pomorstvo na istočnoj jadranskoj obali. Bio je stalnim vanjskim suradnikom Instituta za hrvatsku povijest u Zagrebu i članom brojnih redakcijskih odbora raznih zbornika i časopisa.

* * *

Važnost Šibenika došla je do izražaja već u samoj Peričićevoj disertaciji, no taj je grad zastupljen u njegovim knjigama *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.* (Književni krug, Split 1993.), *Pomorska trgovina Dalmacije u XIX. stoljeću* (Matica hrvatska, Zadar 1995.), *Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća* (Matica hrvatska, Zadar 1998.) i *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.* (Matica Hrvatska, Zadar 2006.).

Kako se Peričić u svome istraživačkom radu ponajviše bavio – kako je kazano – gospodarskim i pomorskim prilikama u Dalmaciji u 18. i 19. stoljeću, to se u njegovim člancima i knjigama Šibenik spominje u tom kontekstu. U navedenoj disertaciji Peričić tako spominje šibenski kraj u okviru migracija dalmatinskoga stanovništva sredinom 18. stoljeća: tu na primjer piše o planskom doseljavanju desetak obitelji iz Risna u okolicu Skradina, što je bio rezultat odluke Mletačke

Republike da se u potrebi nalaženja radne snage na strani doseli stanovništvo u područja koja su bila nedostatno naseljena imajući u vidu njihovu raspoloživu površinu plodnoga tla.³

U drugom dijelu iste knjige, naslovljenom Privredne prilike u pokrajini, koji je ujedno najopsežniji dio Peričičeve disertacije, Šibenik se spominje na više mjesta. Taj je dio razdijeljen u pet poglavlja naslovljena kako slijedi: Prvobitna proizvodnja, Zanatstvo, manufaktura i počeci industrije, Brodarstvo, Trgovina te Neka pitanja u vezi s novčarstvom i budžetom. U poglavlju Prvobitna proizvodnja, u kojemu se Peričić detaljno bavi stanjem u onodobnom ratarstvu, voćarstvu, vinogradarstvu, šumarstvu, stočarstvu i pčelarstvu, autor se osvrće i na prilike u rečenim privrednim granama vezanima za Šibenik i šibenski kraj. Dakako da je i ribarstvo predmetom Peričičeve analize, ali upravo u sklopu analize posvećene toj grani autor Peričić posebno razmatra ulov koralja pa tako kaže da su: „(...) najbogatija lovišta bila u morima šibenskog arhipelaga, to je obitelj Galbiani iz Šibenika 1754. god. zatražila i dobila ekskluzivno pravo ulova koralja uz obvezu stanovitoga godišnjeg prinosa javnoj blagajni”.⁴ U poglavlju Zanatstvo, manufaktura i počeci industrije Šibenik zauzima posebno mjesto kad je riječ o tzv. gradskim zanatima jer se taj grad u motrenom periodu ističe u zlatarstvu i tekstilnom zanatu.⁵ Nadalje, u sklopu proučavanja manufakture i početaka industrije u Dalmaciji uoči pada Mletačke Republike Peričić ističe preradu voska i loja u Šibeniku. U istom poglavlju govori o proizvodnji likera (*rosolj*) kao o tradicionalno važnoj grani prerađivačke djelatnosti: „Naime, izuzetno uspijevanje višnje maraske na ovom području, osobito u Poljicima i okolici Šibenika, kao i specifičnost toga ploda mediteranskog podneblja uvjetovali su razvitak te prerađivačke djelatnosti u ovoj pokrajini.”⁶ Šibenik se također spominje u kontekstu prerade kože: autor piše da je generalni providur Valier početkom travnja 1785. podario povlasticu vođenja kožarske prerade Anastasiju Carridi, vjerojatno iz Šibenika.⁷ Kao grad koji je sadržavao mastionice (*tintorije*) koje su državi, tj. Mletačkoj Republici, donosile znatan prihod, pored Splita, Kaštela i Trogira Peričić spominje i Šibenik;⁸ naime, u njima se bojalo sukno pa i za potrebe seoskoga stanovništva koje je donosilo u grad svoje sukno na bojanje. Mastionice su općenito bile vrlo važne za ovu pokrajinu, no predstavljale su neželjenu konkurenciju venecijanskim mastionicama pa je to bio razlog dokidanja nekih od njih.⁹ Međutim, bivše mastionice u Zadru i Šibe-

3 Usp. PERIČIĆ 1980, 17.

4 *Isto*, 79.

5 *Isto*, 87.

6 *Isto*, 99.

7 *Isto*, 102.

8 *Isto*, 105.

9 *Isto*.

niku bit će uskoro obnovljene, a bit će osnovane i neke nove – među ostalima i u Skradinu i u Šibeniku. Otvaranje mastionica mletački je senat vrlo često uvjetovao time da te radionice pokrajinskoj blagajni doprinose zadanim novčanim iznosom u određenom broju godina. Što se tiče brodarstva, djelatnost šķverova vezuje se za Šibenik i neka druga mjesta gdje su se tijekom 18. stoljeća popravljali i gradili mali brodovi. Peričić u svojoj adaptiranoj disertaciji spominje Šibenik i kao važno sjecište cesta, odnosno prometno središte iz kojega se obala vezivala sa šibenskim zaleđem, primjerice Skradinom i Kninom, a što je bilo neophodno za održanje i razvitak trgovine u tom području kao i u čitavoj Dalmaciji.

Knjiga *Gospodarske prilike Dalmacije iz 1797. do 1848.* (1993.) prva je Peričićeva knjiga koja je u cijelosti posvećena pitanjima ekonomije na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. Na tragu onoga što je već podastrio u svojoj disertaciji na koju smo se netom osvrnuli, Peričić se bavi temom koja do ove knjige u hrvatskoj povijesnoj znanosti nije bila cjelovito proučena i prikazana. Autor je dopunskim istraživanjima uglavnom arhivske građe – kako tvrdi jedan od recenzenata – popunio „(...) praznine i tako dao cjelovitu sliku stanja i tendencija razvoja dalmatinskog gospodarstva u razmatranom razdoblju” (S. Obad). U toj knjizi autor analizu dijeli na pet cjelina, dok šesti dio predstavlja zaključak u knjizi.

U prvoj cjelini razmatra površinu, obilježja tla i stanovništva u Dalmaciji motrenoga razdoblja. U drugoj govori o prvobitnoj proizvodnji pri čemu se posebno bavi poljoprivredom, šumarstvom, ribarstvom, proizvodnjom morske soli i rudarstvom. Zanimljivo je da se u sklopu rudarstva u izdvojenom poglavlju osvrće na proizvodnju, odnosno obradu mramora. U trećem dijelu bavi se zanatstvom, manufakturom i industrijom pri čemu se – što može predstavljati posebnu zanimljivost – osvrće i na proizvodnju ružmarinova ulja, proizvodnju tzv. mane (vrlo važne sirovine u industriji lijekova, dobivene iz jasenova stabla), na proizvodnju tjestenine, alkoholnih pića i posebice piva. U četvrtom dijelu knjige autor se bavi pomorstvom i trgovinom te brodogradnjom i brodarstvom. Peti dio autor je posvetio nekim dotad manje istraživanim sastavnicama onodobnoga pokrajinskog gospodarstva kao što su mjere, novac i cijene, nadnice, novčarstvo, odnos grad – selo, porezi i pojava radničke klase. U zaključnom, šestom dijelu Peričić tvrdi kako su u promatranom razdoblju dalmatinske povijesti činjeni stanoviti pokušaji unapređenja gospodarskih prilika u pokrajini a da bi se ona pridigla iz dotadašnje zapuštenosti. Peričić misli da unatoč uvriježenoj suprotnoj ocjeni nekih povjesničara Dalmacija tijekom 19. stoljeća zapravo nije gospodarski nazadovala. Potkrepljuje to činjenicom da je 1850. godine u Dalmaciji bilo 65 manufaktura, „tvornica”. Ta činjenica možda nije dovoljnim jamstvom vrijednosti ondašnje preradbe, ali u svakom slučaju dokazuje da nije točno ono što su tvrdili neki autorovi kolege povjesničari, istodobnici, „da

je pokrajini nedostajala svaka preradba”,¹⁰ niti da njezin učinak „nije bio adekvatan uloženom trudu i novcu”.¹¹

Međutim, koje je mjesto grada Šibenika i njegova područja u kontekstu problematike obrađene u ovoj knjizi? U knjizi se autor Šibenikom posebno bavi na tridesetak mjesta spominjući među ostalim korištenje priloga *Ekonomski, socijalni i politički razvoj Šibenika od 1814. do 1859. godine* objavljenog u spomen-zborniku Šibenika 1976. godine.¹² Nadalje, osvrćući se na uzgoj vinove loze i masline, Šime Peričić ističe kako su te kulture najbolje uspijevale u područjima gradova poput Zadra, Trogira i Splita, pa tako i Šibenika.¹³ Uputno je spomenuti i podatak do kojega je Peričić došao proučavajući proizvodnju maslinova ulja toga perioda: tvrtka Ernest Morell & comp. iz Trsta pokušala je 1834. u Šibeniku osnovati svoju filijalu, odnosno poduzeće za prešanje maslina iz okolice toga grada i onih maslina koje bi se nabavljale na Levantu.¹⁴ Budući da bi predstavljao konkurenciju dalmatinskom ulju, zadarska uprava nije prihvatila taj projekt. Prema sudu Šime Tome Peričića, bilo bi dobro da je učinjen određeni kompromis pa da je osnovano odgovarajuće poduzeće što bi mnogo značilo na putu mehanizacije uljarstva Dalmacije.

Šibenik se spominje u Peričićevu osvrtu i na uzgoj ostalih voćaka u Dalmaciji u doba koje razmatra (npr. smokve i grožđa). Budući da se u toj pokrajini pored spomenutih biljaka pokušalo uzgajati i neke industrijske biljke koje su bile prijeko potrebne Dalmaciji, tako je u Šibeniku i u splitskom okružju u dvadesetim godinama 19. stoljeća obavljena pokusna gojidba pamuka. Nažalost, pokušaji su ostali samo na razini eksperimenta, tim više što se ta proizvodnja pokazala preskupom u odnosu na proizvodnju žita, vina i maslinova ulja. Peričić ovdje Šibenik spominje i u kontekstu ribolova, ulova koralja, proizvodnje morske soli, ali i rudarstva, manufakture, svilarstva i ostalih privrednih, odnosno proizvodnih grana. Dakako da je Šibenik spominjan i u sklopu pomorstva i pomorske trgovine. Kao što će to činiti i ubuduće, Peričić je u ovaj svoj rad uvrstio brojne brojevne tablice i iscrpne statističke podatke. Jedna je od zanimljivosti vezanih za Šibenik sredinom 19. stoljeća, točnije u četrdesetim godinama, da je, nakon gašenja proizvodnje poslastica, pa tako i čokolade, u gradu Zadru, jedna takva radionica čokolade uspostavljena u Šibeniku, i to jedino u tom gradu, „(...) što je dakako, bilo premalo da bi podmirilo pokrajinske potrebe za tim artiklima prehrane, deserta”.¹⁵

10 *Isto*, 148.

11 *Usp. isto*.

12 Stjepo OBAD, *Ekonomski, socijalni i politički razvoj Šibenika od 1814. do 1859.*, *Šibenik: Spomen-zbornik o 900. obljetnici* (ur. Slavo GRUBIŠIĆ), Šibenik 1976., 329-375.

13 *Usp. isto*, 28.

14 *Usp. isto*, 31.

15 *Isto*, 110.

Nakon knjige pod naslovom *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.*, tiskane u nakladi Književnoga kruga Split, i to u jeku Domovinskog rata, točnije 1993. godine,¹⁶ Peričić se nanovo okreće analizi gospodarske prošlosti Dalmacije pa pet godina po prethodnoj objavljuje knjigu pod naslovom *Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća* (1998.).¹⁷

Ona zapravo predstavlja vremenski proširenu, opsežniju i ažuriranu problematiku knjige iz 1993. i sastoji se od četiriju glavnih poglavlja temeljenih na razdiobi motrenoga perioda. U prvom poglavlju autor obrađuje različite segmente života u Dalmaciji: od političkih prilika, zemljopisnih i demografskih obilježja preko poljodjelstva, ribarstva, proizvodnje morske soli, obrta, početaka manufakture i industrije u Dalmaciji do stanja u pomorstvu i trgovini; sve su analize smještene u okvir odabranoga (pod)razdoblja. Na sličan način koncipirana su ostala tri poglavlja u knjizi. Inače, u poglavljima se pristupa skupini odabranih i istaknutih privrednih grana na način koji će biti nalik onom u idućim Peričićevim knjigama. Pritom valja naglasiti da se svako od spomenutih četiriju poglavlja veže za novi period. Tako prvo poglavlje u knjizi govori o zadnjem stoljeću mletačke uprave u Dalmaciji, drugo poglavlje veže se za napoleonsku epohu, treće govori o razdoblju od Bečkoga kongresa do pada Bachova apsolutizma, a posljednje, četvrto poglavlje govori o gospodarstvu u Dalmaciji od početka narodnoga preporoda do 1914., tj. do početka Prvoga svjetskog rata. U naslovu svakoga od poglavlja Peričić ističe ono što predstavlja ključno obilježje danoga razdoblja. Tako za razdoblje u prvom poglavlju navodi da je doba i merkantilizma¹⁸ i fiziokratizma.¹⁹ Za napoleonsku epohu ističe važnost nastojanja unapređenja gospodarstva. Za razdoblje opisano u trećem poglavlju autor tvrdi da je doba zaostajanja (gospodarstva), dok za posljednje razdoblje, tj. ono do početka Drugoga svjetskog rata, ističe da je doba uspona. Na koncu svakoga poglavlja Peričić navodi tiskane izvore i važniju literaturu, a posebnu vrijednost knjige čini Pregled pisaca o gospodarstvu Dalmacije 18. i 19. stoljeća te izvadci iz arhivskih spisa i objavljenih tekstova.

Šibenik i njegova područja u knjizi se navode na pedesetak mjesta: tako se spominje u kontekstu odnosa grad – selo, uzgoja raznih poljoprivrednih kultura, u

16 Šime PERIČIĆ, *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.*, Split 1993.

17 Šime PERIČIĆ, *Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća*, Zadar 1998.

18 Iz Hrvatske enciklopedije Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža: „Doktrina i praksa merkantilizma polaze od stajališta da se ekon. napredak vlastite zemlje može osigurati jedino na račun drugih zemalja, pa su dopuštena sve sredstva konkurencije – od carinske zaštite domaće proizvodnje do osvajanja novih teritorija, ratova i drugih vrsta neprijateljstava prema drugim narodima.” Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40216>

19 Prema Hrvatskom jezičnom portalu fiziokratizam je „pov. učenje francuske političko-ekonomске škole (18. st.) da zemlja i poljodjelstvo predstavljaju jedini izvor blagostanja i napretka, opr. merkantilizam”. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fflmX-RU%3D

analizi razvitka manufakture i industrije, u obradi trgovine i prometa itd. Specifične privredne ili gospodarske sastavnice autor stavlja u povijesno-politički, odnosno administrativni okvir pritom tragajući i pronalazeći uzroke za rast, pad ili stagnaciju gospodarstva u raznim okolnostima ili fazama. Kao i u prethodnim knjigama u kojima obrađuje gospodarstvo Dalmacije, tako i u ovoj autor Šime Tome Peričić nudi pomno razrađene brojčane, odnosno statističke podatke, grafikone, tablice i opsežne popise. Peričićeva poslovična akribičnost i preciznost povjesničara koji teži apsolutnoj točnosti podataka i ovdje dolazi do izražaja. Zanimljivo je da se u ovoj knjizi osvrće i na početke turizma, ali i na tegobne sastavnice dalmatinskoga društva u proučavanim razdobljima: primjerice na klasne suprotnosti, seljačke nemire i radnički pokret. Knjiga je bogato opremljena prikazima brodovlja, skicama koje npr. govore o načinu obavljanja ribolova, faksimilima novinskih članaka i rukopisnih zapisa, grafikonima o kretanju jedrenjaka, brojnim fotografijama, razglednicama, zemljopisnim kartama, crtežima luka, morske obale i krajolika oko rijeke Krke. I ova je knjiga dokaz da je Peričić ne samo pažljiv u svojim povijesnim analizama već da ono što želi kazati artikulira na zanimljiv i stilski doraden način. Šibenik se u ovoj knjizi – uz gradove Split, Dubrovnik i Zadar – spominje i u sklopu uznapredovale industrije kože te tekstilne industrije. Uputno je spomenuti i početke primjene nove pogonske snage električne struje (1895.), a s njom u vezi i hidroelektranu Jaruga na Skradinskom buku.

Za ovu knjigu recenzenti su među ostalim napisali da je ona „prvi (je) cjeloviti prikaz stanja i kretanja različita načina privređivanja u Dalmaciji, koja poslije oslobođenja od Osmanlija tvori političku i gospodarsku cjelinu do Prvog svjetskog rata, a s izuzetkom Dubrovačke Republike do njezina pada (1808.), koja je ušla u sastav ostale Dalmacije”.²⁰

* * *

Najopsežnije, najcjelovitije i u svakom slučaju središnje djelo u kojemu hrvatski povjesničar Peričić nudi najnovije ili ažurirane podatke i znanstvene zaključke o gospodarstvu Šibenika i okolice jest spomenuta knjiga objavljena u Šibeniku 2016. pod naslovom *Prinosi povijesti gospodarstva Šibenika i njegova područja do 1940. godine*. To je, ponavljamo, ujedno njegova zadnja objavljena knjiga. Ona zapravo predstavlja sukus svih autorovih nastojanja da se rasvijetli ekonomska prošlost toga Peričiću izrazito važnoga i dragoga grada te njegove okolice. Poticaj za bavljenje Šibenikom i njegovim krajem za svoju knjigu sam je autor obrazložio u Predgovoru priznajući da je u posljednje vrijeme povijest Šibenika i njegova kraja doista mnogo obrađivana i prikazivana, ponekad čak do sitnih detalja. Međutim, razvitak gospo-

20 Stijepo OBAD, Ocjena knjige, u: PERIČIĆ 1998, 283.

darstva pritom je dotican „(...) nažalost, tek u ulomcima i sporadično, bez istinske, neophodne sustavnosti.”²¹

Ova se publikacija dijeli na šest glavnih dijelova. U prvom dijelu Peričić piše o gospodarskim preduvjetima šibenskoga područja do samoga osnutka grada Šibenika. Autor tako piše kako je „(...) povoljan zemljopisni smještaj omogućio opravdanu pretpostavku da je Šibenik kao naselje postajao i prije 1066. godine, kada se prvi put spominje u povijesnim izvorima”, pri čemu autor ističe da je Šibenik najmlađi čisto hrvatski grad na istočnojadranskoj obali.²² Na postojanje gospodarskih djelatnosti u šibenskom kraju prije osnivanja grada Šibenika može upućivati bavljenje vinogradarstvom koje je bilo poznato na tom području još za Ilira, a kako su Rimljani poljodjelstvo držali temeljem svoje moći, u koji god zemljopisni prostor dolazili, tako se ono u šibenskom području razvilo u priličnoj mjeri, što se posebice odnosi na uzgoj vinove loze i maslina. Čini se da su najbolji uvjeti za uzgoj tih kultura postojali na užem skradinskom području. Međutim, Scardona (područje Skradina) bilo je razvijeno liburnsko trgovačko središte koje je poslovalo sa svojom okolicom i kopnenim zaleđem. O kopnenoj trgovini svjedoči „(...) izgradnja i korištenje ceste koja je Jaderu preko Asserije i Scardone povezivala sa Salonom”.²³ Postoje predmeti koji govore o tadašnjoj trgovini toga područja s Apeninskim poluotokom, točnije s čitavom suprotnom jadranskom obalom. Rimljani su Scardonu pretvorili u pomorsku luku, tj. u izrazito pomorsko, trgovačko naselje, a Rider i Morinski zaljev u Pristan, pa se može kazati da je ovo područje postalo privlačnim odredištem raznim trgovcima i pomorcima. No, nije isključeno da su se ovdje pomorstvom bavili ne samo stranci već i domaći ljudi, ali – tvrdi autor – za to nije pronašao odgovarajućih svjedočanstava.²⁴

U drugom dijelu knjige Peričić daje pregled djelatnosti od poljodjelstva preko ribarstva, solarstva do trgovine, pomorstva i brodogradnje od 1066. do 1412. godine. Početna je godina zapravo povezana s nastankom grada Šibenika, odnosno zaslugama što ih je u tomu imao hrvatski kralj Petar Krešimir IV. koji je te godine u Šibeniku izdao povelju povezanu sa samim ustoličenjem grada. Godina 1412. predstavlja vrijeme kad je grad bio prinuđen sporazumno priznati vlast Mletačke Republike, što će ostati na snazi skoro četiri stoljeća. Pored općih povijesnih napomena i predočavanja razvitka spomenutih i u ovom dijelu knjige obrađenih gospodarskih grana Peričić se bavi demografskim pitanjima, odnosno promjenama koje su bile važnom odrednicom gospodarskog razvitka motrenoga područja. Pored toga, u ovom dijelu autor predočava novčarske poslove relevantne u šibenskom

21 Šime PERIČIĆ, *Prinosi povijesti gospodarstva Šibenika i njegova područja do 1940. godine*, Šibenik 2016., 5.

22 *Isto*, 9.

23 *Isto*, 11.

24 Usp. *isto* 12.

kraju u razdoblju koje obrađuje u ovom dijelu knjige. I u trećem dijelu knjige pod naslovom Doba mletačke vladavine te u narednim dijelovima autor Šime Peričić obrađuje ekonomska i demografska pitanja. Međutim, slijedeći kronologiju povijesnih mijena u gradu i uopće šibenskom području, Peričić u narednim dijelovima knjige dodaje poglavlja ili potpoglavlja koja su vezana za novonastale gospodarske grane koje su se pojavile u danom periodu u tome zemljopisnom području, a s njima i popratne administrativne, porezne i merkantilne pojave i njihove pojavnosti. Tako u trećemu dijelu, tiskanom pod naslovom Doba mletačke vladavine, donosi poglavlje o travarini (plaćanje nameta za korištenje privatnih pašnjaka) napominjući kako je taj namet pogubno utjecao i na razvitak stočarstva. Budući da se tom nametu pridružio i namet javne tlake kojem su podlijegali jedino seljaci, događalo se da su zbog njega zapostavljali obradu zemlje. Seljaci su se bunili bog velikih nameta čemu Peričić posvećuje posebno poglavlje. U ovom dijelu knjige autor znatnije obrađuje rudarstvo te prerađivačku radinost (obrt, manufakturna proizvodnja i mlinarstvo) s pozornošću na manje istaknute djelatnosti (i njihove gospodarske učinke) koje su u dotadašnjim istraživanjima bile zapostavljene: primjerice koralarstvo i spužarstvo na šibenskome području i otocima.

Četvrti dio knjige nosi naslov Napoleonska epoha, a peti Razdoblje druge austrijske uprave. U potonjem razdoblju (1814. – 1918.) Peričić analizira gospodarstvo osamnaest općina šibenskoga kraja po ponovnom dolasku pod austrijsku vlast. Među njima su bile općine Šibenik, Skradin, Zlarin i Tisno. U doba mletačke vladavine na čelu općina u nekim središtima kotareva bili su načelnici, a u drugima tzv. sindici. Kao i pretore načelnike je postavljala pokrajinska vlada. U maniri pedantnog i iskusnog arhivista autor knjige nudi dotad zacijelo nenadmašen broj povijesnih podataka i statističkih tablica/pregleda vezanih uz samu proizvodnju u poljodjelstvu, ribarstvu i drugim granama i uz demografske promjene, potrošnju i gospodarsku oskudicu.

U petom dijelu knjige Razdoblje druge austrijske uprave, osim u prethodnim dijelovima knjige spominjanim ekonomskim odnosno privrednim granama, Peričić u kontekstu prerađivačke radinosti usmjerava pozornost prema počecima elektroenergetike, što predstavlja posebnu zanimljivost u knjizi. U istom poglavlju u okviru pregleda trgovine Peričić se bavi lukama, komunikacijama, konzulatima te lokalnom i izvanregionalnom trgovinom. U poglavlju o pomorstvu autor se osvrće na jedrenjaštvo i parobrodarstvo kao u to doba nove brodarske pojave. Valja ovdje spomenuti i njegov prikaz zadrugarstva, radničkoga pokreta te nadasve početaka turizma kao nove gospodarske grane u šibenskom području koja se javlja upravo u razdoblju druge austrijske uprave.

U šestom i zadnjem analitičkom dijelu knjige – Vrijeme međuraća – Peričić govori o gospodarstvu Šibenika i njegova kraja po talijanskoj okupaciji 1918. te o

vraćanju Šibenika u sklop splitske oblasti kao sjedišta kotara 1922. godine. U tom poglavlju autor knjige osvrće se među ostalim na stanje korisnih površina u poljodjelstvu te, kao u prethodnim poglavljima, zasebno obrađuje poljodjelsku proizvodnju, vinogradarstvo, voćarstvo, ratarstvo i stočarstvo. U okviru poglavlja o trgovini Šime Tome Peričić izdvaja i izvoz/provoz/uvoz, luku i njezin promet, a posebno se osvrće na nastojanja za unapređenjem trgovine u tom području. Unutar toga šestog dijela knjige autor, što je znakovito, posebno i završno analitičko poglavlje posvećuje stanju i pitanjima turizma u šibenskom kraju. Knjiga je temeljena na brojnim izvorima, novinama i časopisima i na nekoliko stotina literaturnih jedinica čiji popis autor uredno podastire. Opremljena je i kazalima osobnih imena te zemljopisnih naziva. Sam je autor u Predgovoru knjige spomenuo neka tuđa istraživanja šibenskoga gospodarstva za koja tvrdi da nisu bila temeljita i dostatno precizna. Svojom je knjigom nastojao – koristeći se rezultatima drugih istraživača kao i vlastitima – prikazati razvoj gospodarstva grada Šibenika i njegova područja u prošlosti te ustanoviti koliko su taj grad i područje bili uključeni u razvitak gospodarstva Dalmacije, Hrvatske i Sredozemlja.

* * *

Budući da su autorovi predci bili zemljoposjednici i poljoprivrednici, a njemu samome praktični rad na zemlji od mladih dana nije bila strana djelatnost (toliko da je Peričićev prvi izbor studija bila agronomija koju mu – koliko nam je poznato – zbog nedostatnih novčanih mogućnosti i očeve smrti, neposredno pred Šiminu maturu, obitelj nije mogla priuštiti), Šime Tome Peričić s posebnom pozornošću obrađuje poljoprivredne grane pri čemu nimalo ne zapostavlja druge gospodarske oblasti. Osvrnimo se na brojne gospodarske grane zastupljene u šibenskom kraju koje je autor spomenuo i na koje se osvrtao. To su: industrija, pomorstvo, energetika, obrtništvo, brodogradnja, brodarstvo, parobrodarstvo, jedriličarstvo, turizam, zadugarstvo, infrastruktura, novčarstvo, trgovina, stočarstvo, poljodjelstvo (ratarstvo, vinogradarstvo, stočarstvo), ribarstvo, koraljarstvo, spužvarstvo, prerađivačka industrija, solarstvo, ribolov, rudarstvo, transport, izvoz/uvoz. Autor knjige naglašava kako je šibensko područje prihvaćalo moderne društvene pokrete i tendencije, turizam, bankarstvo i eksploataciju (novih) izvora energije, slijedeći time tehnički napredak u svijetu, što mu je omogućilo ekonomski razvoj i veći standard življenja.

U svojoj je knjizi Šime je Peričić nastavio trend koji je započeo u posljednjoj fazi svoga istraživanja: povjesničari su tih godina pisali o gospodarstvu pojedinih dijelova pokrajine pa se tako i on u skladu s trendom bavio istraživanjem šibenskog područja. No, dok su neki obrađivali ograničeno (kraće) razdoblje važno za gospodarsku povijest Dalmacije, primjerice napoleonsku epohu ili razdoblje druge

polovice 19. i početka 20. stoljeća, Peričić je – odabравši šibensko područje – dao pregled razdoblja od gotovo deset stoljeća.

Peričić je problematiku poljodjelstva grada Šibenika i okolice dijelio na područje agrarnih odnosa i poljodjelske proizvodnje, a potonju je opet razdijelio na potpoglavlja vezana za vinogradarstvo, voćarstvo, stočarstvo i poljodjelsko prosvjećivanje. U sklopu agrarnih odnosa on dakako predočava kako su zemljoradnici zakupljivali zemljišta i kakvu su vrstu rente morali isplaćivati vlasnicima zemljišta. Pritom opisuje sustav kolonata, kmetstva, feudalaca itd. Osvrće se na različite rente, poput već spomenute travarine, a uz njih ističe razne nepogode po poljoprivredu (poput peronospore) koje su sprečavale razvoj poljoprivrednih usjeva te uz to, kako piše, imale nepovoljan utjecaj na demografiju, ali i gospodarstvo u cjelini. Naime, kad bi prinosi u poljodjelstvu bili maleni, to bi se odražavalo na pad broja stanovnika.

* * *

Pišući o Šibeniku i njegovu području u svojim ranijim radovima, odnosno knjigama, Peričić primjenjuje komparativističku metodu stavljajući šibensko gospodarstvo u kontekst dalmatinske pokrajine i uspoređujući ga s gospodarstvom drugih dalmatinskih gradova, odnosno kotara i gradskih područja, na kopnu ili na otocima. Primjere za to nalazimo u knjizi *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.* (1993.). Peričić tako spominje kako su se vinova loza i maslina uzgajale najviše u primorju i na otocima, a pored šibenskoga kao plodonosna područja spominje okolicu Zadra, Trogira, Splita, Makarske i Dubrovnika.

Osvrnimo se ovdje na neke podatke na koje je u svom istraživanju šibenskoga područja povjesničar Peričić razotkrio i obznanio u svojim knjigama. U kotaru Šibenik u tridesetim i četrdesetim godinama 19. stoljeća devetina zemljišta bila je zasađena vinovom lozom. Tada se u Šibeniku uzgajala posebna sorta vina – maraština. I maslina je u to doba jako dobro uspijevala u okolici Šibenika. Oko 1830. bile su rasprostranjene voćke raznih sorta, pa i badem (bajama, mendula). Napredni su maslinari iz dubrovačkog kraja od 1819. podučavali uzgoju agruma zemljoradnike u okolici Splita, Šibenika i Zadra. Početkom 19. stoljeća najviše se ribe lovilo u Novigradskom moru, Podvelebitskom kanalu i u Šibeniku. Nakon pada Mletačke Republike ulov koralja država je dala u zakup spominjanoj obitelji Galbiani iz Šibenika, koja je taj privilegij uživala i prije, pod uvjetom da za četiri godine u Šibeniku uspostavi radionicu za preradu koralja. Kako pak ta obitelj nije ispunila uvjete ugovora u određenom roku, to joj više nije odobren ulov.

Iako je bilo napuštenih solana, u Dalmaciji se krajem toga razdoblja proizvodilo preko deset milijuna funti soli. Budući da se znalo kako taj iznos nije dovoljan, bilo je pokušaja obnove solana u Zablaću kod Šibenika i onih u Herceg Novom, no

ta nastojanja nisu realizirana, u prvom redu zahvaljujući otporu središnjih vlasti. Godine 1819. kameni je ugljen pomalo kopan u okolici Drniša te su male količine odvožene preko Šibenika po jadranskom bazenu. Mislilo se da su tamošnje naslage vrlo bogate i da će ugljen naći primjenu u pokrajinskoj preradbi. Željezne rudače zasigurno je bilo u planini Moseću nedaleko Drniša pa je 1837. godine šibensko rudarsko društvo počelo kopati na dvama mjestima u toj planini i kod Drniša (Lukar, Velušić). Zapravo je i to bilo pokusno kopanje, sondiranje tamošnjih naslaga te rude. Tada su izbušena 33 bunara, od 18 do 19 metara dubine. Međutim, kako se pokazalo da je postotak čiste rude u tamošnjim naslagama vrlo malen, ubrzo se odustalo od daljnjih istraživanja i eventualne eksploatacije.

Pojedini obrtnici – stolari, kovači i kolari iz Italije – uobičajeno su podučavali nekolicinu mladića svojim zanatima. Mnogi su dalmatinski, a među njima i šibenski, posjednici počeli poklanjati veliku pozornost uzgoju murava i izvlačenju svilca, ali su to činile i druge obitelji u selima i gradovima, dakle u kućnoj radinosti. Početkom promatranog razdoblja u Šibeniku su uspostavljene radionice bojadisaonice. U njegovoj blizini postojala je i jedna „tvornica” građevinskog materijala. Naime, poznato je da su u njoj 1837. napravljene kamene cijevi (*tubi di pietra*) za potrebe izgradnje zadarskog vodovoda, u vrijednosti od 3000 fiorina. Jamačno je taj pogon bio vlasništvo šibenske općine, s obzirom da su ugovori o obavljanju posla zasnivani između dviju općina. Izvori također spominju i strojeve za taj posao. Moguće je da je to bila klesarska radionica, što bi značilo da se radilo o kamenarstvu. U Šibeniku su u tom periodu bile i dvije radionice voska pa je svakako proizvodnja voštanica u pokrajini zadovoljavala pokrajinske potrebe za lojanicama.

Peričić je istraživao i povijest prometnih veza u šibenskom području, ali i njegove veze s izvanpodručnim odredištima. Spominje tako važnost izgradnje ceste od Šibenika do Drniša. Za vrijeme prve austrijske uprave sagrađena je cesta koja je povezivala Knin sa Šibenikom. Francuska uprava izgradila je i cestu između Ostrovice i Šibenika preko Skradina te onu koja je povezivala Šibenik i Split. Zbog nekih carinskih i zdravstvenih razloga morskim je putem roba mogla izaći iz Dalmacije jedino preko četiriju luka: Šibenika, Splita, Dubrovnika i Kotora.

Osim vinove loze ključnu ulogu u poljodjelstvu u šibenskom je kraju imala maslina koja je u okolici Šibenika jako dobro uspijevala u tridesetim i četrdesetim godinama 19. stoljeća. Oko 1830. bile su u tom području rasprostranjene voćke raznih sorta, pa tako i smokva i badem; one su se mahom uzgajale za potrebe domaćeg stanovništva. Od 1821. do 1823. značajan je bio i uzgoj bijelog i crvenog luka, s obzirom da se za njihovu kupnju trošilo mnogo novca. Spomenuto je da je 1821. godine pokušao uzgoj pamuka, što je 1827. realizirano u šibenskom i u splitskom okružju, s dobrim rezultatima na obalnom i otočnom dijelu, ali samo tamo gdje su zemlje bile vrlo vlažne.

Umjesto zaključka

U svojoj knjizi *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.*²⁵ iz 2006. autor Peričić istaknuo je kako su se pisci koji su u novijim desetljećima pisali o gospodarskim prilikama uglavnom ograničavali na napoleonsku epohu, razdoblje druge polovice 19. ili početak 20. stoljeća, ili su se pak usredotočili na razmjerno kratka razdoblja. Isto tako, predmetom nekih istraživačkih tekstova bilo je gospodarstvo stanovitih dijelova pokrajine, otoka te problem agrarnih odnosa pokrajine. Peričić navodi brojne primjere tekstova koji su prethodili objavljivanju njegovih radova o povijesti Dalmacije, a poslužili su mu kao izvori.²⁶ U toj pak knjizi, koja predstavlja sveobuhvatan povijesni pregled odabranog razdoblja pokrajine Dalmacije, iako je izostavio znanstveni aparat želeći sadržaj knjige približiti široj čitateljskoj publici, autor Peričić naveo je nakon svake veće cjeline izvore i literaturu dokazujući kako i publikacija za šire čitateljstvo mora biti temeljito argumentirana i popraćena izvorima. Na samom početku Predgovora istaknuo je kako „poneseni različitim interesima i porivima, neki su ‘povjesničari’ svjesno iskrivljavali činjenice i stanja, navodeći različite podatke, verbalne i brojčane, kao da su time htjeli unijeti još više nejasnoća u ionako tamno doba dalmatinske povijesti”.²⁷ Riječ je u ovom slučaju o svojevrsnom luksuznom knjižnom izdanju bogatom ilustracijama u boji. No, značajno je spomenuti sastavnice koje u toj knjizi ne čine samo gospodarske grane, specijalnost povjesničara Peričića; autor približava čitatelju političke, upravne i društvene prilike uključujući u potonje informacije o zemljišnim odnosima, klasnim suprotnostima, vojnoj službi,

25 Šime Tome PERIČIĆ, *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860*, Zadar 2006.

26 Primjeri za to su sljedeći: Grgo NOVAK, Pogled u ekonomske prilike Visa u prvoj polovici XIX. stoljeća, *Anali Instituta HAZU u Dubrovniku*, VI-VII/1959, Dubrovnik; Lovre KATIĆ, Gospodarsko stanje Splita i okolice po desetini u prvoj polovici XIX. stoljeća (isto mjesto); Vinko IVANČEVIĆ, Prilog poznavanju gospodarskih prilika otoka Korčule od 1797. do 1815., *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, II/1975, Zagreb; Stijepo OBAD, Gospodarske prilike u Šibeniku i okolici sredinom devetnaestog stoljeća, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, II/1975, Zagreb; Stijepo OBAD, Gospodarske prilike u Šibeniku i okolici sredinom devetnaestog stoljeća, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, III/1976, Zagreb; Stijepo OBAD, Ekonomski, socijalni i politički razvoj Šibenika od 1814. do 1859. godine, *Spomen-zbornik*, Šibenik, 1976.; Stijepo OBAD, Ekonomske prilike u Tivtu sredinom devetnaestog stoljeća, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, XXIV/1976, Kotor; Ante KALOĐERA, Gospodarski razvitak otoka Korčule od 1937. g., *Radovi Pedagoške akademije*, 1/1975, Split. Sam Šime Tome Peričić napisao je i koristio se mnogim vlastitim radovima u priređivanju ove opsežne analize šibenskoga gospodarstva: Prilog o poznavanju trgovine između Kotora i Crne Gore od 1815. do 1850. godine, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, III/1976, Zagreb; Pomorsko-trgovinski promet Boke Kotorske od 1815. do 1850. (isto mjesto, VI/1979, Zagreb); Jedan neuspjeli pokušaj Riječanina Vincenza d'Andrèa, *Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu*, 20/1975-1976, Rijeka; Prilog poznavanju pomorsko-trgovinskog prometa dubrovačkog okružja od 1815. do 1850. god., *Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad HAZU u Dubrovniku*, XV-XVI/1978, Dubrovnik, itd.

27 Šime Tome PERIČIĆ, Predgovor u: PERIČIĆ 2006, 5.

hajdučiji, životu u zadruzi, školstvu, kulturnim djelatnostima, kazalištu, nakladništvu, umjetnosti i znanosti, zdravstvenim i crkvenim prilikama te komunalijama. Knjiga je to, kako piše jedan od recenzenata, koja je „(...) nedvojbeno važna sinteza i bitan doprinos hrvatskoj povijesnoj znanosti” (M. Diklić).²⁸ I u ovoj knjizi ima itekako spomena Šibenika, pogotovu u njezinim dijelovima koji se tiču političkih i upravnih uvjeta, gospodarstva, trgovine, kućne radinosti, pomorstva, ali i crkvenih prilika te onih u kulturi: umjetnosti, književnosti, tisku itd.

Vraćamo se Peričićevoj knjizi *Prinosi povijesti gospodarstva Šibenika i njegova područja do 1940. godine*. Sam autor Peričić naglašavao je u svojim usmenim izlaganjima i tekstovima zadovoljstvo koje mu čini istraživanje šibenskoga gospodarstva. No, isticao je i nepogodnosti koje su mu se tijekom toga istraživanja pojavljivale: „To se u prvom redu odnosi na čestu nepodudarnost, bolje reći određenu proturječnost nekih statističkih podataka. Srećom, radi se o neznatnim razlikama pa nedoumice takve vrste nisu bitne, niti su utjecale na sagledavanje razvitka cjelokupnog gospodarstva ovoga kraja u prošlosti.”²⁹

No, prema Peričićevim riječima, povjesničari prethodnici nisu se bavili gospodarskom poviješću Šibenika na sustavan način. Ravnatelj Gradske knjižnice koja je objavila knjigu, Vilijam Lakić, o tiskanju te publikacije kazao je: „Veliki projekt u prošloj godini bila nam je i knjiga Šime Tome Peričića *Prinosi povijesti gospodarstva Šibenika i njegova područja do 1940. godine*. To je vrlo opsežno izdanje gdje autor, koji je stručnjak za ekonomsku povijest Dalmacije, na oko 400 stranica detaljno obrađuje povijest gospodarskih prilika i razvoja Šibenika i šibenskoga kraja, uključujući i otoke. Peričić je svoju knjigu skromno okarakterizirao – ‘prilozi’ povijesti gospodarstva, a riječ je zaista o velikom i značajnom izdanju za Šibenik.”³⁰

U Zaključku knjige, koja je, kažimo i to, objavljena u godini u kojoj je Šibenik obilježio 950. obljetnicu prvoga spomena grada (1066.), autor Peričić navodi podataka kakvih bi u svojoj povjestici zbog njihove zanimljivosti svakako priželjkivali zabilježiti kroničari daleko većih urbanih sredina od grada Šibenika.

Tako spominje engleske gusare koji su znali plijeniti i zarobljavati ovdašnje brodove, čime je brodarstvo u jednom razdoblju svoje povijesti bilo desetkivano.³¹ Navodi nezanemariv podatak da su desertna vina šibenskoga kraja – maraština i trtar – uživala europski glas.³² Ribarstvo on tumači kao „uzgredno, dopunsko za-

28 Marijan DIKLJIĆ, Ocjena knjige u: PERIČIĆ 2006, 577.

29 PERIČIĆ 2016, 7.

30 Prema portalu Šibenski. Dostupno na: <https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/kultura/ostalo/u-2017-sibenska-knjiznica-obiljezava-400-godina-smrti-fausta-vrancica-462070> i <http://skvus.hr/grubisic-poljicak-predstavili-knjigu/>

31 PERIČIĆ 2016, 343.

32 *Isto*.

nimanje ovdašnjih ljudi” jer su se poslije „radova u polju posvećivali ribolovu”,³³ a nova „vinska kriza” početkom 20. stoljeća zapravo je potaknula unapređenje ovdašnjeg ribarstva, kada „Murterini postaju ‘najveći ribari’ u kotaru”.³⁴

Od 1832. u gradu djeluje škver u kojem su uglavnom građeni i popravljani manji jedrenjaci. „Povremeno se jedrenjaci grade i u Zlarinu, a najznatnije brodograđevno središte u kotaru postaje Betina”.³⁵ Najčešće se kao prvi izraz industrijske revolucije u Dalmaciji drži početak uporabe malog parobroda „Melanie” 1844. godine. Zlarinska obitelj Manoš imala je sredinom 19. stoljeća u Trstu jedan parobrod, a 1879. ondje je uspostavila društvo s tri parobroda. Usporedo s pomorstvom razvija se i lučki promet grada Šibenika.³⁶ Između dvaju svjetskih ratova u Šibeniku je bila važna proizvodnja tekstila, tjestenine i likera, a pred konac toga perioda i proizvodnja karbida, cijanamida i aluminijska. Iza Splita u to je doba Šibenik bio najvažnijim komunikacijskim središtem pokrajine.³⁷ Ne valja zaboraviti ni činjenicu da je 1895. (samo dvije godine nakon pokretanja elektrane na slapovima Niagare; op. E. J. / H. P.) Šibenik bio prvim gradom u svijetu s rasvjetom u kojoj je primijenjena izmjenična struja prema Teslinim načelima a na temelju gradnje hidroelektrane Jaruga na rijeci Krki.

Poslužimo se završnim autorovim riječima iz njegova Zaključka u knjizi na koju smo se upravo osvrnuli:

„Zahvaljujući upravo takvom gospodarskom razvitku Šibenika, koji je kroz povijest doživljavao uspone i padove, njegovo stanovništvo ostvarilo je mnoge tečevine u društvenom životu. To se, recimo, očitovalo najprije u izgradnji velebne katedrale i gradskih utvrda, te u pojavi glasovitih ljudi koji su zadužili i europsku uljudbu, napose u XVI. i XVII. stoljeću. U XIX. stoljeću otvoreno je kazalište Mazzoleni (1870.), sagrađen je javni vodovod (1878.), osnovano Dobrovoljno vatrogasno društvo (1899.), grad je dobio električnu rasvjetu (1895.), osnovano je PD Kolo (1899.), a 1928./29. u Zlarinu (J. Alfier) je izgrađena električna centrala. Sve to je, dakako, olakšavalo i uljepšavalo život ovdašnjeg pučanstva.”³⁸

Razmatrana zadnja knjiga koju je Peričić objavio, ujedno publikacija o gospodarstvu Šibenika i njegova područja, obiluje – uostalom, kao i sve njegove prethodne – podacima koji bi mogli biti zanimljivi ne samo povjesničarima odnosno struci već i širokom čitateljstvu što se zanima za povijesnu priču o šibenskom kraju.

33 *Isto*, 344.

34 *Isto*, 344.

35 *Isto*.

36 *Isto*, 345.

37 *Usp. isto*, 314.

38 *Isto*, 346.

Na tragu mišljenja, prema Peričićevu sudu, „našeg najmjerodavnijeg gospodarskog povjesničara”³⁹ Mije Mirkovića te polazeći od teze „(...) da nije moguće posve razumjeti život uopće ako se ne poznaje prošlost i razvitak proizvodnje, vrste i načini temeljnih gospodarskih djelatnosti određenog mjesta i područja, pa i države, te sve ono što je u tijesnoj vezi s time”⁴⁰ Peričić nastoji ispraviti nepravdu koja je u povijesnoj znanosti sve do posljednjih desetljeća 20. stoljeća bila nanošena gradu Šibeniku, njegovu okružju i otocima: to je područje sve donedavno u gospodarskoj povijesti bilo tek dotaknuto ili ga povjesničari u svojim istraživačkim tekstovima nisu spominjali. Zadaća je gospodarske povijesti, kako je definira Peričić pozivajući se na iskustvo svojih prethodnika, proučavanje zbivanja „na određenom području i u određenom razdoblju” kako bi se saznao razvitak ukupne proizvodnje dobara neophodnih za život svake ljudske zajednice.⁴¹ No, čini se da on ide korak dalje jer proučavanje gospodarskih, pomorskih i političkih prilika neke zajednice doživljava kao svojevrsnu pomnu i preciznu rekonstrukciju ekonomskih prilika čime rasvjetljuje davno stanje odabrana prostora i vremena te ih nastoji kao takve otrgnuti zaboravu i približiti današnjem recipijentu tako da te davne prilike (i slike koje su mu zahvaljujući Peričićevom uvidu ponuđene) doživljava kao prirodni, prethodeći a time i sastavni, neizostavni fragment suvremenoga stanja i prilika.

Zadržimo se načas na obilježju koje je neosporno u Peričićevu pristupu: izrazito je preferirao numerički i statistički opis te je za svaku aktivnost koja se može mjeriti i zabilježio (npr. težinu usjeva pšenice ili kukuruza, broj maslina, domaćih životinja ili broj prodavača živežnih namirnica i trgovina). Navodio je statističke podatke o gospodarskoj aktivnosti, primjerice o broju turista i noćenja u Šibeniku i Zlarinu. Kao i druge brojke izvrsno je pamtio i evidentirao godine te većinu događaja smještao u odgovarajući vremenski, ali i prostorni kontekst jer je bio sjajan poznavatelj geografije koju je obožavao. Usprkos svojoj poslovičnoj skromnosti ponosno bi isticao da poznaje većinu mjesta – čak i onih manjih – u Hrvatskoj, a kartu Hrvatske napamet (!). O njegovoj povjesničarskoj preciznosti svjedoči i to da je navodio najmanje pojedinosti, pa i imena zadruga, društava ili tvrtki u dalmatinskim selima. Tražio je smisao i značenje u svome radu vjerujući da je važno proučiti na koji su se način gospodarske okolnosti odražavale na ukupan život ovdašnjeg pučanstva kako bi se iz tih spoznaja izvukla pouka pa i korist za budućnost. Knjiga o gospodarstvu naših predaka nerijetko može biti razlogom za povratak (u ovim našim ekologijom obilježenim modernim vremenima) tradicionalnim granama gospodarstva, pa možda i povratku zanimanjima i poslovima naših predaka koji su mukotrpno radili, ali su znali iskoristiti prirodne resurse i baštinu kraja odakle su potekli.

39 *Isto*, 5.

40 *Isto*.

41 *Isto*, 5.

Valja istaknuti i opremljenost Peričićevih knjiga izrazito korisnim popisima, npr. mjera i novca, kazalima osobnih imena te povijesno-zemljopisnih pojmova ili naziva. Tako je i s knjigama koje smo ovdje nastojali predočiti usmjeravajući pozornost na spomene Šibenika u njima. Nije rijetkost da su neke knjige poput *Gospodarske povijesti Dalmacije od 18. do 20. stoljeća* i *Povijesti Dalmacije od 1797. do 1860.* bogate ilustracijama različite provenijencije, o čemu je ovdje već bilo govora u osvrtu na zadnju Peričićevu tiskanu knjigu. Peričiću je ilustrativna građa, razvidno je, bila izrazito važna, i na informativnoj i na estetskoj razini. (Dakako, ona je bila uključena u knjige kad je to materijalna, tj. financijska podloga za tiskanje publikacije dopuštala.) Od svojih prvih tiskanih priloga posvećenih Šibeniku do zadnje objavljene knjige o šibenskoj gospodarskoj povijesti Šime Tome Peričić kontinuirano je dokazivao svoje živo, gotovo strastveno zanimanje za grad koji mu je osobito bio prirastao srcu. Međutim, kao što je poznato, njegovi su radovi o tom gradu i njegovu području potvrđivali i svu zrelost svoga autora koji je bez sumnje skrbio o visokoj znanstvenoj razini svojih uvida težeći da oni budu primjereno tekstno uobličeni: pazio je na strukturiranost i besprijekornu podatkovnu argumentiranost, na metodološku domišljenost pa i na ono što je bilo ne manje važno – stil pisanja (usput, imao je izrazitog smisla za književnost) koji je bio i ostao razumljivim pa i privlačnim ne samo uskom krugu eksperata u području povijesnih znanosti. Vjerujemo kako nije pretjerano tvrditi da se njegove knjige čitaju poput priča, a da pritom sam diskurs u svojoj pristupačnosti širem čitateljstvu ne gubi na znanstveno-istraživačkoj težini, ozbiljnosti i relevantnosti.

Vjerujemo na koncu kako istraživanja Šime Tome Peričića, usmjerena ka gospodarstvu šibenskoga područja od ustoličenja grada Šibenika, tj. od srednjega vijeka, naovamo, i to u svim fazama razvitka grada i okolice, a do 1940. godine, zavređuju priznanje; rezultati toga istraživanja neosporno su osebujni, pa i fascinantni: oni zrcale dugogodišnje ulaganje žive intelektualne i znanstveničke znatiželje, upornost i trud, krajnju odgovornost i etičnost spram plodova tuđega znanstvenog djelovanja te silnu istraživačku energiju neospornog entuzijasta i zaljubljenika u Krešimirov Grad.

Emma Jakovljević, Helena Peričić